

חפץ חיים | הלכות לשון הרע כלל ה'

בכלל זה יבאר קצת אסור לשון הרע מעניינים, דבין אדם לחברו, וענין שלילת המעלות ודיני לשון הרע, שתלוי לפי האיש, ואסור לשון הרע על נכסי חברו, ובו ח' סעיפים.

סעיף א'

כשם שאסור לבזות את חברו בעניינים דבין אדם למקום, כן אסור לבזותו בעניינים דבין אדם לחברו, ואפלו אם לא נתערב בהספור הזה (א) שום תערובות של שקר. ולא אכחד תחת לשוני, כי יש בזה שרשים וענפים רבים, והרבה פעמים ישפנה זה הדין ויבא אדם ירצה ה' לקמן בכלל י' בארקה, אך עתה נבאר מהם פרט אחד לאסור, אשר לא יפל בו שום ספק, והוא כגון שרואה לאחד, שבקש מאת חברו שיילנו מעות (אף שהוא מצות עשה דאורייתא { שמות כ"ב כ"ד } ד"אם כסף תלוה", וכמו שמפרש בספר המצות לרמב"ם), או שייטיב עמו בשאר טובות ולא היטיבו, או בלאוין דבין אדם לחברו, (ב) כגון, נקימה ונטירה, (ג) וכפי מה שמפרש, { ביומא כ"ג } איזה היא נקימה ונטירה, עין שם) כיון (ד) שלא עשה לו רעה, (וגם אין שום תועלת לאותו פלוני שקנגדו בספורו את הדבר הזה לבני אדם), לכן ההולך ומגנה אותו בזה לפני אנשים, לשון הרע נקרא מן הדין. וכל זה אפלו אם רואה דבר זה בעצמו, ונתברר גם כן אצלו, שהיה יכול להיטיב עמו הטובה הזאת, אך לא היטיבו (ה) מפני רע טבעו, ושיד בזה כל חלקי האסור, אשר נתבאר בכלל העבר בסעיף ג' לענין בין אדם למקום. ואפלו אם מניעת הטובה היתה לאדם אחר, והמספר מכון רק לקנאת האמת, וכל שכן אם מניעת הטובה היתה להמספר בעצמו, בודאי אסור אחר כך לילך ולגנותו עבור זה, והעובר על זה לבד שנקשל בעון לשון הרע (ו) עוד נכשל בזה בלאו ד"לא תטר", ואם מכון בהספור ההוא לנקם ממנו עבור זה ולפרסם את רע לבבו לפני אנשים, עובר גם כן בלאו ד"לא תקם", מלבד אסור לשון הרע.

באר מים חיים

(א) שום תערובות. דאל"ה אסור אפילו אם מתכוין לקנא בזה לאמת ובעניינים דבין אדם לחברו, ועיין בשערי תשובה לר' יונה במאמר רכ"א ולקמן בכלל י' בס"ב בפרט הדי' ובבאר מים חיים שם.

(ב) כגון נקימה ונטירה. פירוש שראהו שעבר על לאו דלא תקום ולא תטור וכמו שמפרש הגמרא ביומא (כ"ג ע"א) איזה היא נקימה וכו' כגון שלא השאיל לו כלי (או שאר ענייני טובות כגון צדקה וגמ"ח ושאר טובות אשר בין אדם לחברו וכמ"ש בספר יראים להרא"מ) עבור שזה לא השאיל לו מתחלה או לא היטיב עמו בשאר טובות ואיזה נטירה וכו'.

(ג) וכפי מה שמפרש. אבל אם נקם ממנו ממש דהיינו שעשה לו רעה עבור זה יוכלל דבר זה בשאר ענייני עוולות אשר בין אדם לחברו ויבואר דינו לקמן בכלל י'.

(ד) שלא עשה לו רעה. דלא התיר ר' יונה בעניינים דבין אדם לחברו במאמר רכ"א רק אם עשה לו רעה ממש עיין שם ובמה שכתב דומיא דעד אחד וזה לא שייך בענייניו.

(ה) מפני רוע טבעו. לכאורה היה נראה דכל זה דוקא באיש אשר לא ראיתיו רק פעם אחת או שתיים שעבר על עשה זו, אבל אם ראיתיו הרבה פעמים שאין שום אחד מישראל משיג מאתו טובה והיה ביכולתו לעשות ולא היה מגיע לו מזה שום רעה ואם כן עבר על עשה דאם כסף תלוה ועל לאו דהשמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכו' וכמ"ש ברבינו יונה במאמר ס"ז דהמונע את עצמו מלהלות לעני עובר בלאו זה, ואם כן נראה לכאורה דדומה זה לשאר לאוין שבין אדם למקום שאם בחנת אותו שאין פחד אלקים לנגד עיניו והרבה פעמים עבר על לאו זה שוב איננו בכלל עמיתך ומותר לגנותו לעין כל, אבל באמת נראה לאסור זה מב' טעמים, חדא, דעל לאו שאין בו מעשה יראה דאין יוצא מכלל עמיתך ועיין בח"מ בסימן ל"ד ס"ב ובאחרונים שם לענין פסולי עדות. ועוד נראה באמת דבענינים אלו וכיוצא בזה אינו יוצא מעמיתך אפילו לאותן הפוסקים דפליגי שם ארמב"ם לענין עדות, משום שהרבה רגילין העולם לטעות בהן מצד שרשי המצוה, או מצד אופני פרטיהם, שהם סוברים שהיא מדה טובה בעלמא ולא לאו גמור כאכילת חזיר וכדומה, או שאינם בטוחים בעיניו, או שמא עשה לו אחד רעה שלא שילם לו ההלואה ועל ידי זה קבל על עצמו שלא ילוה עוד לשום אדם, אף דמן הדין אין לעשות כן מפני כמה טעמים עכ"ז יש לו מקום לטעות, והרבינו יונה לא כתב במאמר רי"ט דיוצא מכלל עמיתך רק בעון אשר כל שער עמו יודעים שהוא עבירה, וכן ביארנו גם כן בראיות בכמה מקומות דכל כה"ג שיש בהם פנים להיתר ולאיסור ועבר עליו באופן האסור אפילו הכי אינו יוצא מעמיתך על ידי זה, לכן אסור לגנותו עבור זה.

(ו) עוד נכשל. כמ"ש לעיל בשם ספר יראים דבכל עניני ממון וטובות אשר בין אדם לחבירו שייך לאוין אלו וכבר כתבתי בשם הר"י יונה והחינוך דעל הנטירה שבלב לבד גם כן עובר בלאו זה ועיי' לעיל בפתיחה בלאו ח' ט' שהארכנו בענינים אלו.